

Jesus Messias – Arne Garborgs testamente til framtiden

© Anne og Rolf Solheim

I følge Garborg var Jesus lærer, men ikke frelser. Menneskene kan bare frelse seg selv ved å forstå konsekvensene av sine handlinger og justere sine liv deretter. Da får livet innhold og mening. Garborg mente den stedfortredende lidelsen er en teologisk konstruksjon, som Kirken har funnet på ved å omtolke Paulus og noe av Johannes. Ved å gjennomgå Det nye testamentet med finkam på gresk, finner han dessuten at historiene om Jesu fødsel, død og oppstandelse er ispedd med ren folkedikting. Han erklærer dessuten treenigheten, Jesu guddom og det evige helvete for kirkelige påfunn, nødvendige for å etablere makt og holde allmuen under kontroll. Hva gjenstår av norsk kristendom når en skreller bort Paulus, kirkemøtenes vedtak samt påvirkningen fra Luther? Jo, det mest vesentlige, sier Garborg. Da gjenstår nemlig kjærlighetsbudskapet, brorskapstanken og at gudsriket er inne i mennesket. Å gjøre mot andre hva en vil at andre skal gjøre mot en selv blir således ikke bare et påbud slik som hos Moses, men det blir selve jordelivets mål og mening, som i sitt innerste rommer kimen til menneskets fullkommenhet. Dette er Garborgs metafysikk, som har mye felles med hva mystikere har sagt gjennom alle tider. Men framfor alt er Garborgs syn samstemmig med den global-etiske russiske tenkeren Leo Tolstoy.

Frelse ved tro eller gjerning?

Hovedsaken for Garborg ved gjennomgangen av Det nye testamentet, var at et postulat av Paulus om Jesu lidelse og død ble det sentrale i luthersk kristendom. Det hadde kanskje vært mer naturlig om et utsagn av Jesus selv hadde vært sentralt, mente Garborg. Han påviser at Jesu profetiske lærergjerning blir sekundær, at hans dypt formanende utsagn settes i skyggen av påstanden om at frelse kun kan oppnås slik Paulus beskriver: ved å *tro* på Jesu stedfortredende lidelse. Garborg mente at om dette blir det sentrale, da fjerner man alvoret fra Jesu egen forkynnelse. Den blir umyndiggjort, fordi teologien hevder at bare *troen* på Kristi lidelse og død teller, slik at det ikke gis rom for eller mening med moralsk livsførsel. Spørsmålet om gode gjerninger blir da et ikke-tema, og selve syndsbegrepet blir omdefinert. Godt og ondt, gode og onde gjerninger, tro og vantro blir omformet slik at den eneste synd som *ikke* gir frelse, blir *vanthroen*, altså mangel på *tro* på dogmet om den stedfortredende lidelse og død. I Garborgs samtid var det nok av eksempel på de som med stormende lidenskap forkynte tro og vantro, synd og nåde. Tydeligere enn noen ble dette formulert og praktisert av Lars Oftedal. Oftedal døde i 1906, og Garborg unnlater å nevne ham ved navn i boken. Han skriver:

Det ble da likegyldig enten vi syndet på den ene eller andre måten. Ja, å synde skikkelig ble vel så bra, for da var vi trygge for den største faren: Gjerningshelligdom. "Synde grundig, bare tro!" hadde en trosgigant uttalt. Denne giganten hadde rett: Om en syndet, men så trodde og bad, så fikk en tilgivelse som var likeså virksom som om en aldri skulle ha syndet. Og dessuten var en trygg mot all gjerningshelligdom. "Synd og nåde" ble sann kristendom, og røveren i Lukas-evangeliet ble det rette kristelige mønster. Ingen kunne jo gjøre hva Jesus hadde sagt, og da fikk en heller tro på det som Paulus hadde sagt. Tanken om å elske nesten forsvant til den milde grad at Kirken sendte den rike mannen til Himmels med stor stas, om han så hadde sultet Lasarus aldri så mye. Og Jesu egne ord: Vær fullkomne liksom Faderen i Himlene er fullkommen! – disse lød nå som ren bespottelse i "Kristi Kirke".

Det er bemerkelsesverdig at selv Berge Furre i "Soga om Lars Oftedal" (på 1200 sider inklusive referanseverket) unnlater å gå inn på dette som er noe av det viktigste ved kritikken

av Kirken og bokstavelig bibeltolkning gjennom hele 1800-tallet. Garborg var bare en av mange ikke-ateister som sammen med Henrik Wergeland, H. C Andersen i Danmark, Edvard Grieg, Kristofer Janson, Sigbjørn Obstfelder, Bjørnstjerne Bjørnson protesterte mot Kirkens doktriner, og spesielt mot kravet om *tro* på en stedfortredende lidelse som skulle gi forlatelse for all synd, uansett livsførsel.

Professor Gisle Johnson, som styrte presteutdanningen ved det teologiske fakultetet, mente i en diskusjon med Bjørnson at Gud alltid stod på myndighetenes side. Derfor kalte Garborg den norske kirke for "heidningkyrkja". Han mente at livets mål ikke var å tro på dogmer, men aktiv og velmenende handling mot andre mennesker. Slik handling bunner i broderkjærlighet, mente Garborg. Han oppfattet kjærligheten som essensen og sannheten i Det nye testamentet, ikke noen enkel smålig kjærlighet, men en som setter dype spor. Den er menneskets største utfordring, selve livets mål og mening, universell kjærlighet, som favner alt levende og utgjør det mystiske element i den jordiske tilværelsen. Denne kjærligheten er selve løsningen på livets gåte, den enkleste og den vanskeligste av alle gåter. Garborg mente at Kirken hadde omformet Jesu visdom til et maktinstrument den behøvde for å holde menneskene i undertrykkelse, kanskje til og med av nødvendighet i de barbariske tider som fulgte. Kirken hadde simpelthen drept og gravlagt Jesu tanker ved å sementere trosbekjennelser som et gravfundament over dem, vedtatt med keiserens godkjennelse på diverse kirkemøter. Men samtidig hadde Kirken ved å begrave Jesu tanker kanskje derved reddet dem fra utslettelse, og det er vel snart på tide å vekke dem fra de døde, mente Garborg.

Teorien om Kristi stedfortredende lidelse bar derfor ingen kime i seg til moralsk forbedring av mennesket. Tvert imot. Ble denne tro tatt alvorlig, utelukket den enhver moralsk anstrengelse som meningsfull. Dette ble uakseptabelt for Garborg. Derfor nedsatte han sin egen personlige sannhetskommisjon om Jesus. Og resultatet ble "Jesus Messias". Men som sannhetskommisjon var han ikke ute etter å dømme eller fordømme. Det gjaldt bare å få fram sannheten.

Kjetter, metafysiker eller mystiker?

Det finnes 130 kjente mystikere i den jødisk-kristne tradisjonen. Et mangfold eksisterer også i islam, hinduisme, buddhisme, etc. Samtlige har levd seg fram til en individuell erfaring av Gud. Tre saker forener dem:

1. Mystikere nøyer seg ikke med teoretiske og logiske resonnementer om Gud, men lengter etter og arbeider for en indre forening med Gud (om den ikke allerede er permanent etablert).
2. Samtlige betoner at Gud og skapelsen er ETT og at det eksisterer en enhet bak mangfoldigheten.
3. Alle mystikere er kjent for sine visjoner om fred og harmoni.

Konklusjonen en kan trekke av Arne Garborgs "Jesus Messias" er at samtlige tre punkter ovenfor er levende hos ham. Om han, som den høyt begavede etiker han var, nådde slik innsikt med hjelp av intuisjon og visjonær erkjennelse, vet vi ikke. Men Garborgs tenkning er uten tvil grunnet på dyp livsinnsikt og favner videre og dypere enn en ren intellektuell analyse vanligvis gjør. Hans dype innsikt har visdommen i seg, og essensen av Jesu lære formulerer han slik i kapittel 5:

De som kom med i dette åndelige rike skulle få en spesiell oppgave og en spesiell lønn i det Gudsrike som var i emning. De kunne da også glede seg til at når det kom, skulle de selv bli

forløst (Luk.21.28). Derfor burde de alltid være forberedt slik at "lampene deres var tent når brudgommen kom" (Mat. 25.1). Og det gjorde de ved å bygge Gudsriket inni seg selv, ved å gjøre Guds vilje i sitt eget liv, ved å elske Gud og nesten og ved å "holde budene". Og da kunne Jesus love dem at de aldri skulle savne sin lønn. Dette er grunntanken i Jesu gledebudskap: Om vi lever etter Guds vilje, så får livet verdi i seg selv, om det i verdslig forstand kan synes aldri så armt. Slik får livet en verdi som gir oss full utdeling, det vil si at tilværelsen får full mening. I tillegg til de store håp for framtiden får Jesu disippel den erfaring han selv kan påvise i sitt eget liv: At det gode han gjør har egenverdi og at en "vinner livet", dvs. vinner innhold i livet når en bruker det på rett måte. Om en gjør Guds vilje, så behøver en ikke å spørre, slik fariseerne gjør, om når Guds rike skal komme. Riket er kommet, fordi en har det inni seg. Om en forbedrer seg og går framover ved helt og fullt å tilpasse seg Guds vilje, vinner en større og større lykke, rikere og rikere lønn. At livet har sin egenverdi, sin lønn og sin mening, dette er Jesu nye tanke, hans sanne gledebudskap. Får vi tak i det, så blir alt annet underordnet, om det så var selve det rabbinske Messiasriket.

Vi vet ikke hvor mye buddhisme Garborg hadde lest da han skrev dette, men disse få ordene reflekterer essensen av hva alle store tenkere fra Sokrates til Buddha, fra Lao Tse til Konfusius har sagt. Denne meningen med livet er også essensen i læren om årsak og virkning - som du sår skal du høste - (karma, i indisk filosofi). Handlingens mystikk (overfor alt det levende) blir kanskje enda mer betydningsfull i den globale verden vi nå er på veg inn i. I en slik verden kan intet livssyn, ingen religion, ingen filosofi forskanse seg bak en barriere av arroganse og erklære: Vi alene har den fulle sannhet. Det jordiske perspektiv krever nemlig handling i det godes tjeneste – i år 2000 – av en slik kvalitet og av slike dimensjoner at det står om livet både for oss selv og våre medskapninger. I et panoramaperspektiv med historien, evolusjonen og skaperverket som pedagogiske hjelpemidler i et jordisk klasserom, blir handling til fordel for alt det levende ("Guds vilje" i følge Garborg) selve livets mål og mening. Dette er da Garborgs metafysikk:

Målet er intet mindre enn fullkommenhet

Dette menneskets mål, synonymt med universell kjærlighet eller Messiasskap, finnes hos de fleste mystikere. At mennesket har i seg kimen til fullkommenhet takket være gudegnisten det bærer i seg, er en esoterisk sannhet som har eksistert like fra de gamle egyptere via grekerne og har overlevd middelalderens forfølgelser i hemmelige selskaper og ordener. "Det fullkomne menneske" har erkjent hva universell kjærlighet er. Det har realisert Messiasskapet gjennom lidelse, tester, arbeid, studier, innsikt og intuisjon. Et menneske på et slikt erkjennelsesnivå har nådd den sanne mystikers nivå. Det har realisert seg selv som et ånds- og guddomsvesen, og er universell kjærlighet. Lidelsen og smerten er drivkraften til stadig dypere forståelse av kjærlighetskraftene i livet. Garborg er meget klar på dette i "Trætte mænd". Her er han samtidig på linje med Henrik Ibsen som peker på at mennesket må gjennomleve mørke for å komme til lys. Igjen er vi tilbake til "handling og resultat" – årsak og virkning.

Messiasskap innbærer en omfattende innsikt i livets store kjærlighetsmysterium, en holistisk anskuelse. Et slikt menneske ser seg selv som en del av alt levende og opplever seg fullstendig integrert i det levende livet. Det finnes således ingen grenser, alt hører sammen. Intet oppleves isolert. Dette er den universelle kjærlighetens vesen, og det er denne kjærligheten Garborg skriver om. Gud, som kjærlighet, er altså immanent, dvs. i verden. Når slik bevissthet oppnås er alle religioner overflødige. Garborg har denne virkelighetsforståelse. Han søker mot det universelle og ikke mot det fragmentariske. Selv er han bærer av visjonen

om universaliteten, men han må erkjenne at ”folket ikkje kunne koma med her; det store fleirtalet kan ikkje ”tenkje” i slike spørsmål og tek då med takk imot dogmatiske lærebøker, kor urimelege dei enn kan vera ...”

Et indre gudsrrike, som mennesker kan bygge hver for seg på grunnlag av sin egen gudegnist og derved bli sin egen Messias, er i følge Garborg avhengig av kvaliteten av de handlinger en utøver ved ”å gjøre mot andre – ” Opplevelser som innfinder seg under byggeprosessen av slike gudsriker er i vår tid blitt så tallrike at de er blitt gjenstand for systematiske studier under den nye forskningsgrenen *Transpersonlig Psykologi*. Slik ser det ut til at verken tro eller tanke være det vesentlige ved framtidens religion, men erfaring.

Var Garborg unitar?

Dikterpresten Kristofer Janson var ti år eldre enn Garborg, og var en av de første nynorskforfatterne i Norge sammen med Vinje. Janson hadde dikterlønn fra Stortinget samtidig med Ibsen, Lie og Bjørnson og samarbeidet med Bjørnson for å skape en mer liberal kristendom i Norge. I 1882 dro han til USA og ble unitarprest i Minneapolis. Det er usikkert hvor mye Janson formidlet av unitariske tanker til Garborg før han dro til Amerika, men etter tilbakekomsten i 1893 holdt Janson en rekke oppsiktsvekkende foredrag om kristendommens teologiske villfarelse.

Unitarene bygger sin lære på bergprekenen og på at Jesus var et menneske, skjønt inspirert av Gud. Allerede på 300-tallet fantes det kristne grupper som hevdet dette, samt at Gud er EN. Disse gruppene ble forfulgt som kjettere. Under den protestantiske reformasjonen på 1500-tallet oppstod på nytt disse tankene blant liberale kristne, som samtidig støttet seg til platonsk sunn fornuft og Guds Enhet. Derfra kom ordet unitarisme. De ble forfulgt og henrettet, men grupper i Polen og Transylvania overlevde og videreførte unitarismen til England, og senere til USA. De kalte seg også ”frie kristne”. På 1800-tallet fikk disse gruppene nytt liv, spesielt i USA, hvor vitenskap og humanisme fikk stor innflytelse. Unitarismen ble framfor alt en bevegelse blant intellektuelle, og fikk hovedsete ved Harvarduniversitetet. Spesielt fikk den amerikanske filosofen Ralph Waldo Emerson stor innflytelse, sammen med forfatteren Thoreau. Som transcendentalist hevdet Emerson at bakenforliggende virkelighet faktisk kan erfares og undersøkes med hjelp av intuisjon. Således skulle ”troen” ikke baseres på doktriner, men på sunn fornuft og egen erfaring. Unitarene la vekt på etisk ansvar, sosiale reformer og demokratisk styring av kirken. Personlig overbevisning var vesentlig, og de fornektet teologisk autoritet og dogmer. De anså at frelse var mulig også i andre religioner og trossystemer. Kvinner ble likestilt med menn både som prester og i kirkearbeidet for øvrig.

Garborg skriver lite om sitt personlige inntrykk av unitarismen, men noen av hans tanker var ganske parallelle med Jansons, både før og etter USA-oppholdet. Fra brev vet vi at Janson og Garborg hadde samtaler omkring dette, men Garborg synes å ville stå fritt, slik at hans synspunkter ikke skulle kunne beskyldes for å være sugd fra andres bryst. ”Jesus Messias” ble da også et helt genuint Garborg-dokument, men med unitariske nyanser.

Tidlig hadde han forestilt seg at nordmenn var rede for en videre religiøs horisont, en mer åpen livsanskuelse enn den ortodoks kristendom presenterte. I dagboken (fra 1919) reflekterer Garborg over foredraget han selv holdt i Studentersamfundet i 1881 om ”Den religiøse Erkjendelses Princip”:

Eg har i hovudsak vore rett klar alt då; men eg gjekk med draumar om å få sjølve folket inn på friare religiøse synsmåtar, og dei har eg nok etterkvart fått "vekse ifrå". Det er ei brutal sanning at "folket" ikkje kunne koma med her; det store fleirtalet kan ikkje "tenkje" i slike spørsmål og tek då med takk imot dogmatiske lærebøker, kor urimelege dei kan vera. Paulus og dei romerske (og tyske) teologane har elles laga ihop ein rett praktisk "Folkereligion".

Og jamvel den seinare draumen min, at det skulle vera råd å få opp - og det mellom sjølve folket - Jesu kristendom, den kunne ikkje bli meir enn draum den heller. Noko meir er Jesus komen opp att i seinare tid. Men det er meir i synda enn i røynda; for teologane, og endå meir folket, er det offeret, blodet, "soninga", med eit ord Heidningskapen, som er og vert hovudsaka.

Her sitter han nå, 13 år senere. Hans religiøse hovedverk hadde ikke fått den oppmerksomhet han mente det fortjente. "Jesus Messias" er stort sett glemt i 1919. Få har forstått hva han forsøkte å si og det alvor som lå bak. De fleste oppfattet det som en aldrende forfatters teologiske grublerier, dette som var hans livs store "avklaring".

I årene etter "Jesus Messias" fant han mye av brorskapstanken hos den amerikanske sosialisten Henry George som opptok ham mye. Men i den sosialistiske brorskapstanken i georgismen lå det en overfladisk etisk nytteverdi, og ikke den fullstendig favnende uselviske kjærlighet han fant hos Jesus, som også er det sentrale hos unitarene.

Tolstoy og Garborg i år 2000

Det er mange paralleller mellom Arne Garborg og den russiske forfatteren og filosofen Leo Tolstoy. De hadde begge en umåtelig trang til sannhet og var begge rasjonalister. Begge søkte svar på det dypeste av alle spørsmål: Hva er hensikten med mitt liv? Tolstoy var som Garborg inspirert av Østens tenkere, og derfra fikk han inspirasjon til sin filosofi om ikkevold – og ikke å drepe. Gandhi var hans elev og takket alltid Tolstoy for det han hadde lært om ikkevold i kampen om Indias frigjøring fra Storbritannia i 1947.

Likedan som Garborg søkte Tolstoy til Bibelen for å finne sant og usant. Han lærte seg gresk og hebraisk for å kunne lese originalskriftene. Likedan som Garborg fant han de tre første evangelistene viktige, men satte Johannes høyere enn Garborg gjorde. Når det gjaldt Paulus, så overså Tolstoy denne apostelen totalt, i motsetning til Garborg, som betraktet Paulus som hovedårsak til Kirkens største teologiske bommert: dogmet om den stedfortredende lidelsen og soning for all synd.

Både Tolstoy og Garborg mente at sannhet ikke kan favnes av tanke alene, men at livets gordiske knute bare løses ved tanke og handling i felleskap. Riktignok kan tanke og filosofi hjelpe oss å forstå hvordan vi bør leve (moralfilosofi og politikk), men uten handling unnflyr selve livets mening.

Når livets mening ligger gjemt i å *gjøre* mot andre hva en vil andre skal gjøre mot en selv, og å *la være* å gjøre mot andre hva en ikke ønsker andre skal gjøre mot en selv, så mente både Garborg og Tolstoy at når vi endelig skjønner *det*, så kan filosofi og vitenskap aldri tjene noen annen rolle enn å gi veiledning i å *gjøre det Gode*. For Tolstoy var fornuften det redskap som stod i den guddommelige samvittighetens tjeneste for nettopp Om man bare tenker det gode, men ikke gjør det, blir det som med Peer Gynt: Å tenke det, ja. Å ville det, ja. Men å gjøre det . . . ?

Etikken kan betraktes som menneskehetens fellesskap, sentral i alle verdensreligioner, - ja, faktisk det eneste verdensreligionene i vår tid er enige om - men oftest teologisert og underordnet troen. Religion har på lik linje med vitenskap dualismen i seg, som *skiller* mellom ånd og materie. Ortodoks religion og ortodoks vitenskap er således begge forankret i en fragmentarisk anskuelse og er derfor ikke holistiske, slik Garborgs og Tolstoys metafysikk er. De står derfor erkjennelsesmessig på samme nivå. Religion, vitenskap og ideologi er forankret i en dualistisk anskuelse som blokkerer for innsyn i universell kjærlighet. Dualismen er fragmentarisk og har røtter i uforløst eksistensiell angst.

For Garborg og Tolstoy utgjorde etikk og handling i det godes tjeneste sammen det mystiske element som danner universell kjærlighet. De så begge universell kjærlighet som en kime i alle mennesker. Denne har nedfelt seg som morallære i samtlige verdensreligioner. Også vitenskapen kommer omsider til etisk innsikt av "nødvendighetens lov" når teknisk kunnskap blir kraftfull nok. Den 6. juli 1945 var et slikt erkjennelses øyeblikk da den første atomeksplosjon ble utløst på en nedlagt ranch i New Mexico. Da ble det mulig å utslette alt liv med en så ubetydelig handling som det å trykke på en knapp. Etter to verdenskriger og en kald krig står menneskeheten nå ved en ny etisk terskel utfordret av IT og genetikk. Den globale økonomien som nå vokser fram er like uregjerlig som atomvåpen var i sin tid (og fremdeles er det). Men global økonomi – i motsetning til atomvåpen – må involvere og aktivere så mange som mulig. Derfor krever den en global etikk. I all sin "beskjedenhet" er en felles global etikk den eneste farbare ideologiske og politiske vei mot bærekraftig utvikling, mot en rettferdig økonomisk verdensorden samt demokrati og fred. Det er denne sannhet som Garborg foregriper ved sin tolkning av Jesus og som Tolstoy støtter opp om, uten at de to hadde noe med hverandre å gjøre.

Samvittigheten er for både Tolstoy og Garborg det indre kontrollorgan, den del av gudegnisten, som kan assistere med å utvikle Messiasskap hos hvert enkelt menneske. Dette er syntesen av vestlig rasjonalisme og østlig mystisisme der Jesus er eksempel på det fullkomne menneske. For mennesket kan bare frelse seg selv. Lidelsen vi påfører oss selv og andre blir således et symptom, eller en korreksjonsfaktor, som kan justere tanke og handling mot selve tilværelsens mål: det Gode, universell kjærlighet, eller Gud. Denne livsgåten kan derfor ikke løses ved hjelp av teologi, eller vitenskap, men må løses i hver enkelts hjerte og tanke med Messiasskapet som mål. Derfor berører Mor Theresa, Martin Luther King jr., Raol Wallenberg og Nelson Mandela våre hjerter så sterkt.

Garborg og Tolstoy er visjonære. De sikter utover det fragmentariske tankeplanet der vitenskap og religion hører hjemme. De retter sin søken inn mot det universelle tankeplan der tanke, vilje og handling smelter sammen i universell kjærlighet. Som menneske er vi alle bærere av denne universaliteten, men den kan bare realiseres og utvikles ved de lidelseserfaringer hver enkelt av oss møter gjennom livet. Dette er sentrale tanker hos Garborg og Tolstoy. Kierkegaard kaller disse lidelseserfaringene for "kvalitative sprang". Han peker også på at erfaringer er nødvendige for å komme videre i erkjennelsesmessig utvikling. Religioner basert på tro vil ikke fungere som veivisere for menneskeheten i framtiden; de hører fortiden til. Menneskene må enkeltvis finne fram til gudegnisten i seg selv slik mange er i ferd med å gjøre i vår tid. Dette skjer ofte gjennom smertefulle livserfaringer som foredler tanken og utdyper livsinnsikten. Jo dypere livsinnsikt mennesket har, jo mer forstår det av den universelle kjærlighetskvaliteten. Når mennesket har våknet opp til erkjennelse av seg selv som et ånds- og guddomsvesen, oppstår en ny forståelse av fellesskap, frihet og ansvar. Det er på dette grunnlaget den globale etikken kan realiseres.

På et høyt erkjennelsesnivå vil mennesket spontant se sammenhengen mellom *tanke og kjærlighet*. Denne syntese må menneskene komme fram til for å kunne handle i overensstemmelse med de åndelige lovene (*Guds vilje*, i følge Garborg). Slik innsikt bygger på en *holistisk* anskuelse som ikke skiller ånd fra materie.

Om vi har fungerende kabel-TV, lav bensinpris, om vi er online, om vi har nok vin i huset og har gode venner, så er kanskje dette tilstrekkelig for mange. Men andre må som Tolstoy og Garborg søke videre.

Garborgs melding til vår tid

Den norske Kirkes trosbekjennelser inneholder dessverre elementer som få medlemmer i dag kan akseptere. For eksempel: Gud er en og tre på samme tid; en hellig ånd er far til Jesus; bare de som tror på "det riktige" blir frelst (gjerninger betyr ingen ting); Djevelen er en person; Jesus oppstod fra de døde. For mange er trosbekjennelsene en vanskelig sak som med sine middelalderske uttrykksformer krever at "fornuften holdes fange under troens åk". Mange blant de "kultur-kristne" ønsker selv å fastlegge sin personlige livsanskuelse (tro) slik at den ikke kommer i konflikt med fornuften. I trosbekjennelsene møter de en fundamentalisme som byr dem imot, en mur som oppstår mellom dem og teologiens gud.

Da trosbekjennelsene ble utformet, var de en hjelp til å beskrive datidens verden og de omkringliggende himlene. I dag betraktes de gamle hevdvunne seremoniene av mange som symbolske, og ikke som altavgjørende frelsesveier for de utvalgte, slik de var ment å skulle fungere og som de fremdeles står ved lag.

Hva kan så konkret gjøres? Et svar er at religionene lærer hverandre bedre å kjenne. Hans Kúng ble invitert til Verdikommisjonen for å foredra om global etikk og dialog mellom verdensreligionene. Slik dialog sikter til å bygge ned religiøse barrierer og forhindre mistenksomhet, fremmedhat, vold og krig. Bare med en holdning av gjensidig respekt kan en slik dialog finne sted. Teologiprofessor Berge Furre dro i 1999 til Brasil for å bli bedre kjent med andre religionsformer der. Da han kom hjem sa han i et program på NRK, P2: "Om Gud har skapt verda, så kan eg ikkje skjønna anna enn at han må ha hatt ein finger med i spelet også i andre religionar enn vår eigen."

Mange ikke-teologiske kristne innser at alle religioner er forsøk på å uttrykke noe om "det guddommelige" og at kristne tradisjoner på et slikt grunnlag kan omdannes og bevares som symboler til bruk ved livets store kirkelige høytider. En slik revisjon ville gjøre Kirken mer nåtidig, men med risiko for å ofre begrep som "soningslære" og "frelse for de utvalgte". Kanskje med risiko for at selve Kristus-bildet vil forsvinne på kjøpet. Økumenisk dialog stimuleres over alt i verden, og i Norge foregår det lytte- og dialogprosesser blant annet på Nansen-skolen ved Lillehammer. Ved å fokusere (som Garborg) på "Jesu lære" (den lære Jesus selv praktiserte, og som for mange er det vesentlige i deres kristendom) i stedet for hva trosbekjennelsene kaller "læren om Jesus", ville det være mye enklere å føre en slik dialog.

At nordmenn i dag finner sin "religion" på helt andre steder enn i "Kirka" er vel kjent. Pål Repstads nylig utkomne "Religiøst liv i det moderne Norge" gir en god oversikt over nordmenns tro. Noen møter Gud i naturen, andre i bøker, i kunsten eller musikken, og atter andre i filosofien. Gudsbilder (forestillinger om Gud) er og blir forskjellige. En forenende liturgi som kan binde "Kirka" sammen, burde være udogmatisk og favnende. For snart hundre år siden skrev Garborg *Jesus Messias*, og det burde være høyde nok under "Kirkas" tak til å ta

hans bok alvorlig nå, uten datidens fordømmelse og forsvarsposisjon. Slik kunne *Jesus Messias* bli den viktigste boken han skrev, slik han også selv mente den å være.

Bokmåloversettelse av ”Jesus Messias” er utlagt på nettstedet
<http://www.framtiden-er-din.com>